

Statsvetenskapliga institutionen
Institutionen för journalistik, medier och kommunikation
Linda Berg
Jesper Strömbäck

YTTRANDE

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
Ku.remissvar@regeringskansliet.se

Betänkandet EU på hemmaplan (SOU 2016:10)

Institutionen för journalistik, medier och kommunikation och Statsvetenskapliga institutionen har fått i uppdrag att för Göteborgs universitets räkning yttra sig om betänkandet från utredningen om delaktighet i EU (SOU 2016:10) "EU på hemmaplan".

Sammanfattning

Göteborgs universitet (GU) delar utredningens problembild av att det finns brister beträffande inflytande, kunskap och delaktighet avseende beslutsfattande på EU-nivå, men vill särskilt understryka demokratispekterna. För att demokratin ska fungera är den en grundläggande förutsättning att människor har tillräckliga kunskaper för att förstå, förhålla sig till och värdera de politiska skeendena, för att kunna påverka och för att kunna utkräva ansvar på rätt nivå.

- GU ser positivt på ökade satsningar på kompetens- och kunskapshöjning om EU för förtroendevalda och tjänstemän i kommuner och regioner, liksom för lärare och skolledare, samt journalister. Men GU vill betona att dessa satsningar bör ges förutsättningar att genomföras på regional basis runt om i landet, istället för genom traditionella utbildningsinsatser centraliserade till Stockholm. Genom att ta tillvara och förstärka regionalt spridd kompetens på exempelvis högskolor, universitet och andra utbildningsaktörer, ökar möjligheten till långsiktighet och att kunskapen knyter an till beslut och verksamhet på flera nivåer.
- GU menar dessutom att kunskapshöjande satsningar bör ske genom samverkan mellan olika sorters lokalt/regionalt baserade aktörer (kommuner, regioner/landsting, lärosäten, medier och partier). Syftet måste vara att på sikt höja allmänhetens kunskaper om det politiska flernivåsystemet och därmed stärka deras möjligheter till demokratiskt inflytande.
- GU delar bilden av att medborgarnas insyn, delaktighet och inflytande behöver stärkas och ser positivt på förslagen om förstärkt beredning och tidigare samråd med andra aktörer i det förberedande arbetet hos regeringen och myndigheter avseende lagstiftning i EU.

- GU välkomnar ett tydligare informationsansvar på alla samhällsnivåer och tillstyrker förslag om en EU-portal samt att EU-upplysningen återställs till tidigare omfattning. GU vill dock åter betona vikten av lokal och regional förankring. Förutsättningarna för att arbeta på bred front i samverkan med flera aktörer som bidrar till information och fördjupad samhällsdiskussion är goda. En spridning på fler aktörer i olika delar av Sverige underlättar dessutom regional förankring, vilket ligger i linje med den efterfrågade tydligare inriktningen mot intressenter och beslutsfattare på olika nivåer.

Bättre kunskap om EU

GU instämmer i utredningens slutsatser om att det behövs kompetenshöjande insatser och att anslag för detta bör ökas. Däremot menar GU att det är viktigt att i utformandet av konkreta åtgärder ta hänsyn till vilka insatser som faktiskt har visat sig ge resultat, samt att tänka nytt och bortom traditionella upplägg med tillfälliga externa EU-kurser.

Precis som framhålls i utredningen har dessa mer traditionella och centraliserade insatser inte förmått öka kunskaperna på ett tillfredsställande sätt, utan snarare bidragit till att cementera en uppfattad uppdelning mellan ”vanlig” samhällskunskap och ”EU-kunskap”. Det som framförallt behövs är ett tydligare fokus på det politiska systemet som ett så kallat flernivåsystem, med kunskaper om hur beslut som tas på olika nivåer hänger samman, hur olika aktörer därmed kan påverka genom olika kanaler, och hur olika aktörer och politiska beslutsnivåer påverkas. Det är därmed ett bra tillfälle nu att tänka nytt, att satsa på innovativa grepp och samverkan mellan olika aktörer lokalt, regionalt och nationellt för att utöka kunskaper och kunskapsutbyte långsiktigt.

Det finns många aktörer runt om i landet med goda kunskaper om såväl EU som Sverige som ett flernivåsystem. Genom att särskilt peka ut en specifik aktör som huvudansvarig för nya kunskaphöjande insatser, är risken stor att just den problembild som utredningen tar upp cementeras, det vill säga att kunskaper om EU är något som enbart finns hos en särskilt utpekad myndighet i Stockholm. Samtidigt riskerar ett sådant upplägg att också blir för snävt i inriktning, samt att tappa befintlig och/eller potentiell lokalt och regionalt förankrad kunskap och erfarenhet.

Kompetenssatsningar för lärare och skolledare

GU ställer sig positiv till utökade satsningar på kompetenssatsningar för lärare och skolledare, men föreslår att utformningen görs som ett konkret uppdrag till landets befintliga lärosäten, särskilt sådana det finns utbildning av lärare i samhällskunskap. En extra satsning på resurser att tillsammans med forskare och lärare, eventuellt på andra institutioner med kompetens om EU och Sverige som ett flernivåsystem, samt i samråd med omgivande kommuner, är välkommen. Förslaget skulle inte bara kunna öka kunskaperna hos yrkesaktiva lärare och skolledare, utan också bidra till en utökad vitalisering och nytänkande gällande EU-undervisningen till blivande lärare, samt stärka samarbetet mellan lokala aktörer och underlätta för genomförandet av projekt som skolval.

Utbildning om EU för lärare vid journalistutbildningar

GU välkomnar förslaget att tillföra resurser för att öka kunskaperna om EU hos lärare vid landets journalistutbildningar, men avstyrker förslaget att ansvaret för sådan utbildning enbart ska åligga en specifik aktör. Istället bör resurser i första hand satsas på att utveckla samarbete med de forskare och lärare som har kompetens om EU och Sverige som ett flernivåsystem på

samma lärosäte. Detta gynnar även en framtida förbättrad utbildning genom att kontakter och samarbeten etableras över institutionsgränser. Ett gott exempel på ett sådant samarbete är den mastersutbildning i grävande journalistik över gränser som just nu arbetas fram vid Göteborgs universitet. I de fall sådan kompetens saknas vid lärosätet kan Sieps utgöra en resurs. Det bör också noteras att 200 000 kronor är en mycket låg summa i sammanhanget. GU föreslår därför att ökade resurser tillförs, och att ansvaret för att öka EU-kunskaperna hos lärare på landets journalistutbildningar läggs på de institutioner som anordnar akademiska journalistutbildningar.

Fortbildning av journalister

GU ställer sig positiv till att resurser tillförs för fortbildning av yrkesverksamma journalister, men avstyrker förslaget i dess nuvarande utformning. Enligt förslaget ska uppdraget ges till FOJO och hälften av den anslagna summan användas för att cirka 15 journalister per år ska få fortbildning om EU. Risken är stor att det framförallt är journalister som redan är intresserade av och kunniga om EU som kommer att gå dessa utbildningar. Istället anser GU att uppdraget att ge fortbildande kunskaper om EU bör ges till de akademiska institutioner som har journalistutbildningar, och att utbildningarna ska ges på plats på de medieföretag som deltar. Därigenom kan fler, och inte minst de redaktörer som styr över de redaktionella prioriteringarna, nås och till en lägre kostnad per person. Utbildningarna skulle då i högre grad kunna formas lokalt/regionalt i samverkan med de lokala/regionala medieföretagen.

EU-utbildningar för förtroendevalda och tjänstemän

GU ställer sig positivt till satsningar på EU-utbildningar för förtroendevalda och tjänstemän i kommuner och landsting/regioner, men vill särskilt poängtera vikten av att dessa satsningar utarbetas i samverkan med andra regionala aktörer, inte minst näraliggande lärosäten. Det är viktigt att ha en tydlig lokal/regional förankring och bygga upp långsiktiga kontaktytor och kunskapsförmedling utifrån lokal/regional kunskap.

Exempel på sådan samverkan finns i Göteborgsregionen, där representanter för lokal och regional nivå (kommuner, Göteborgsregionens kommunalförbund och Västra Götalandsregionen) har inlett ett samarbete med Göteborgs universitet, särskilt Centrum för Europaforskning (CERGU) och de mycket framgångsrika Europaprogrammen. Det som saknas är resurser för att kunna avsätta mer tid för att bygga upp fungerande långsiktiga samarbeten. Liknande upplägg skulle kunna ske runt om i Sverige på regional nivå i samverkan mellan olika aktörer. Här skulle statligt avsatta medel kunna göra stor skillnad.

Alternativt förslag för att höja olika aktörers och allmänhetens kunskaper:

GU föreslår att resurser bör satsas på innovativa samverkansprojekt mellan olika aktörer såsom kommuner, regioner, högskolor och exempelvis lokala/regionala representanter för medier och partier, vilket ökar möjligheten till lokal/regional förankring. Ett konkret förslag skulle kunna vara att knyta EU-utbildande insatser till cykler av obligatoriska skolval, till samtliga nivåer och låta såväl elever på olika nivåer, som partier och medier vara involverade i kunskapshöjande insatser riktade till allmänheten. Detta kan med fördel ske i projektform och följa olika beslut och ärenden som berör beslutsfattande på alla nivåer, inklusive EU-nivå, både inför och efter valen, och uppföljning av implementering och inflytande under mellanvalsperioder.

Bättre insyn, delaktighet och inflytande

GU delar bilden av att medborgarnas insyn, delaktighet och inflytande behöver stärkas och ser positivt på förslagen om *förstärkt beredning och samråd i samband med förberedande*

lagstiftningsarbete i EU hos regeringen och myndigheter. Det är tidigt i processen som reell påverkansmöjlighet finns.

GU ser särskilt positivt på rekommendationen om att *kommuner* ska tydliggöra att EU är en del av den kommunala demokratin, samt genomföra informationshöjande och kompetenshöjande insatser hos såväl allmänhet som förtroendevalda och tjänstemän. GU vill särskilt påpeka att detta bör ske såsom diskuterats ovan, i samverkan med andra lokala och regionala aktörer, inte minst lärosäten och andra aktörer som regionalt baserade medier. Givetvis bör därmed delar av de statliga anslagen riktas mot sådant arbete för att ge reella möjligheter för kommunerna, och andra aktörer, att genomföra dessa uppdrag.

Det låga *valdeltagandet* i Europaparlamentsval är problematiskt, och särskilt skillnaden jämfört med valdeltagandet i nationella val. Som utredningen visar är utbildning en viktig faktor för valdeltagande. GU vill därför återkoppla till förslaget ovan om att öka allmänhetens kunskap genom att ge resurser och förutsättningar för samverkan mellan skola, kommun, högskolor, medier och andra regionalt baserade aktörer som t.ex. partier. Detta samarbete bör fokusera på val till alla politiska nivåer, där skolval till samtliga val görs obligatoriskt, samt att det politiska arbetet och möjlighet till påverkan inför, efter och mellan valen byggs in i projektverksamheten.

Bättre information om EU

Medier

GU instämmer helt i utredningens bild av den viktiga roll som medierna spelar för informations spridning om EU. I de allra flesta fall är medierna den viktigaste källan till information om allt som rör EU. Ett problem är att frågor som rör EU ofta uppfattas som om de har ett lågt nyhetsvärde, vilket gör att de prioriteras ned. För att kunna ändra på det är det viktigt att de redaktörer som styr över de redaktionella prioriteringarna nås av olika insatser för att öka kunskaperna om EU. Eftersom den lokala journalistiken är viktig i sammanhanget är det också centralt att öka kunskaperna om hur den lokala, nationella och europeiska nivån är sammanflätade med varandra och hur det lokala samhället påverkas av EU. Ökade kunskaper om detta hos landets lokala medier skulle kunna öka insikten om att frågor som rör EU är relevanta att bevaka också för de lokala medierna.

Politiska partier

GU delar utredningens bild av att de politiska partierna är viktiga aktörer och att de hittills har fokuserat för lite på vilka politiska frågor som är aktuella att driva inför beslut på EU-nivå, både i Europaparlamentet och i Ministerrådet. Det är beklagligt att så pass lite utrymme ges till EU-dimensionen i partiernas valmanifest. Att ha med lokala och regionala partirepresentanter i arbetet med obligatoriska skolval till alla nivåer, och det vidare samarbetet mellan olika aktörer som kan knytas till detta och riktas mot allmänheten, skulle kunna vara ett sätt att öka efterfrågan på information från de politiska partierna. Eftersom de flesta partier har representation på flera politiska nivåer bör förutsättningarna för att diskutera hur en politisk sakfråga hanteras och arbetas för på olika nivåer vara goda.

Regering och riksdag

GU ser positivt på utredningens förslag om att *regeringskansliet* skapar en *EU-portal* på *regeringen.se*, men vill betona vikten av att denna information synliggörs och sprids väl. De tidigare förslagen om samverkan rörande utbildnings- och kompetensinsatser skulle exempelvis kunna använda portalen som ett av flera underlag för information.

GU tillstyrker rekommendationen att återställa omfattningen av *EU-upplysningens verksamhet* till samma nivå som före 2012. EU-upplysningen kan aldrig vara ensam ansvarig för information, men fyller en viktig roll som förmedlare av saklig information, och bör även ges möjligheter att fördjupa arbetet med att hänvisa vidare till andra aktörer när så är relevant. Det är viktigt ur ett demokratiperspektiv att det finns en välfungerande verksamhet för saklig information om EU som allmänheten och olika aktörer kan använda sig av. Särskilt med tanke på att många av landets redaktioner kämpar med krympande redaktionella resurser är det viktigt att det finns en väl fungerande EU-upplysning som kan tillhandahålla information inte bara till allmänheten utan också till journalister som inte är specialiserade på men ändå rapporterar om EU.

Information från myndigheter och kommuner

GU ställer sig positiv till ett tydligare uppdrag till myndigheter som har EU-relaterade arbetsuppgifter att ansvara för att informera om detta arbete.

Beträffande *Svenska institutet för Europapolitiska studier, Sieps*, vill GU påminna om att det även finns andra aktörer i Sverige som har till uppdrag att forska och sprida forskningsresultat om EU och europeisk politik. GU ser det därför som viktigt att inte en enskild aktör, särskilt inte en myndighet i Stockholm, pekas ut som ensamt ansvarig för att bidra till en fördjupad samhällsdiskussion i EU-relaterade frågor. Detta viktiga arbete bör givetvis ges förutsättningar att ske över hela landet och i samverkan med lokala/regionala aktörer.

Det finns flera goda exempel på verksamheter runt om i landet som arbetar med att lyfta upp och fördjupa samhällsdiskussionen i frågor som rör EU. I utredningen nämns exempel som Europaforum i Hässleholm. GU anser att sådana lokalt och regionalt baserade insatser bör utgöra basen i framtida satsningar för att öka information och fördjupa samhällsdiskussioner, särskilt i samverkan med andra lokala/regionala aktörer.

Ett annat exempel på regional förankring är att en av de starkaste miljöerna för forskning och utbildning om Europa finns vid Göteborgs universitet, genom bland annat Centrum för Europaforskning (CERGU) och de välrenommerade Europaprogrammen (samordnas av Centrum för Europastudier, CES, vid statsvetenskapliga institutionen). Europaprogrammen har ett arbetslivsråd, REGU, som samlar engagerade toppnamn från lokala och regionala parter till kommissionär Cecilia Malmström. Europamiljön i Göteborg har också som nämndes tidigare en väletablerad samverkan med lokala och regionala aktörer. Studentorganisationen Brännpunkt Europa, som stöds av CERGU och CES, har fått pris för sitt aktiva utåtriktade arbete med välbesökta publika lunchseminarier om aktuella Europafrågor. Det är i det sammanhanget noterbart att statsminister Stefan Löfvén valde att komma till Göteborg för att presentera regeringens nya Europapolitiska strategi, i ett välbesökt offentligt arrangemang av just Brännpunkt Europa.

Förutsättningarna för att arbeta på bred front med flera olika aktörer som bidrar till information och fördjupad samhällsdiskussion är därmed goda, om satsningarna omfattar ett bredare utbud av aktörer. En spridning på fler aktörer runt om i Sverige underlättar dessutom att nå den i utredningen efterfrågade tydligare inriktningen mot intressenter och beslutsfattare på olika nivåer.

GU ser därmed också mycket positivt på förslaget om att *kommuner bör genomföra informationshöjande insatser om hur den lokala och regionala demokratin är integrerad med politik på EU-nivå*. GU vill återigen betona vikten av att detta bör ske i samråd med andra

aktörer och knyts till val (och obligatoriska skolval) till samtliga nivåer, i enlighet med ovan beskrivna förslag.

Övrigt

GU vill framföra att det är viktigt att statliga finansieringsmöjligheter för utbildnings- och informationsinsatser kommer alla relevanta aktörer – och allmänheten – till godo, samt att nytänkande, samverkan mellan olika aktörer, geografisk spridning, och lokal/regional förankring premieras till förmån för mer traditionella insatser. Detta kan även antas bidra till andra positiva effekter, som att fler arbetsmöjligheter för kompetenta samhällsvetare (inte minst sådana med Europakompetens) öppnas upp på fler ställen runt om i landet och inte bara centreras till Stockholm. Exempelvis har Västsvenska industri- och handelskammaren lyft det stora problemet med kompetensflykten till Stockholm på grund av att det inte finns tillräckligt med kvalificerade arbeten för samhällsvetare i Västsverige.

Vi vill också framhålla att den lokala journalistiken många gånger är minst lika viktig som den nationella för kunskapsspridningen om EU. Det är därför viktigt att insatser som görs för att öka de redaktionella EU-kunskaperna och bidra till en bättre bevakning av EU, bygger på insikten om de lokala mediernas betydelse och hur nyheter värderas lokalt. Det kräver samverkan, lokal förankring och att de insatser som görs syftar till att öka den redaktionella – och inte bara enskilda journalisters – kunskaper om EU och hur den lokala, nationella och europeiska nivån är sammanflätade.

Ulla Sättereie
Prefekt, Institutionen för Journalistik,
medier och kommunikation

Mikael Gilljam
Prefekt, Statsvetenskapliga
institutionen